

اصول جنگ و ویژگی‌های جنگ نامتقارن روسیه و اوکراین

کلانتری، فتح الله^۱

چکیده

دکترین عملیاتی روسیه در جنگ سال ۲۰۲۲ میلادی با طراحی حمله‌های زمینی برق‌آسا به اوکراین از چند محور، در پی یک رشته حمله‌های اولیه با موشک‌های بالستیک و کروز، و بمباران زیرساخت‌های نظامی ارتش اوکراین و مختل کردن فرماندهی و کنترل این ارتش، در صدد سقوط دولت اوکراین بود اما در حین جنگ به علت عدم رعایت دقیق اصول جنگ و کم توجهی به ویژگی‌های جنگ نامتقارن تا کنون نتوانسته است به پیروزی راهبردی نائل آید. هدف اصلی این مقاله تبیین چگونگی اجرای اصول جنگ و ویژگی‌های جنگ نامتقارن روسیه و اوکراین است. نوع تحقیق کاربردی بوده و به روش اکتشافی و توصیفی انجام شده است. روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و پرسشنامه با ۲۰ نفر از خبرگان است. براساس یافته‌های تحقیق اصول نه‌گانه جنگ و ویژگی‌های هفده‌گانه جنگ نامتقارن به خوبی توسط ارتش روسیه در حین اجرای عملیات رعایت نشده است و به همین دلیل جنگ فرسایشی شده است. طبق نتایج تحقیق، عملیات ویژه روسیه در این موارد ضعیف بوده است: استتار، اختفا، فریب، روش‌های بدیع و نو، قابلیت سازی، شگفتی سازی، کم هزینه بودن و نهایتاً این عملیات دارای اثربخشی راهبردی موفقی نبوده است. توان جابجایی و تحرک و همچنین توان حمله به مراکز ثقل و مراکز حیاتی اوکراین موفق ارزیابی شده است.

واژگان کلیدی: جنگ نامتقارن، روسیه، اوکراین، اصول جنگ، عملیات ویژه^۲

^۱ دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

مقدمه

با در نظر گرفتن اجرای عملیات نظامی ویژه و پیش‌دستانه در اوکراین و بازپس‌گیری کامل شبه جزیره کریمه در سال ۲۰۱۴ میلادی روسیه ابتدا به دنبال ضمیمه کردن اوکراین به خاک خود بود، در مراحل بعد برنامه روسیه ساقط کردن دولت غرب‌گرای «ولودیمیر زلنسکی» و ایجاد دولت مستقل در کی‌یف و در نتیجه منطقی‌سازی سیاست داخلی و خارجی اوکراین و در ادامه تحقق خودمختاری و به رسمیت شناختن استقلال جمهوری‌های دونتسک و لوهانسک که اکثریت مردمان این مناطق روس تبار نیز هستند.

«ولادیمیر پوتین» اوکراین را بخشی از هویت تاریخی و فرهنگی روسیه تلقی می‌کند و براین باور است که اوکراین بخش جدایی‌ناپذیر و غیر قابل انفکاک از روسیه می‌باشد (کلانتری، ۱۴۰۲: ۱۷۹). دولت روسیه مدعی است که این حمله نظامی را به درخواست دو منطقه جدایی طلب لوهانسک و دونتسک واقع در شرق اوکراین آغاز کرده است. اما واقعیت این است که اختلافات بین اوکراین و روسیه دارای ریشه‌های بسیار عمیق است. بنابراین علت حمله روسیه به اوکراین تنها به درخواست دو منطقه نام برده خلاصه نمی‌شود. بر این اساس پوتین در اقدامی عملیاتی که از نظر کرملین، اقدامی پیش‌دستانه برای جلوگیری از تهدیدهای آتی قلمداد می‌گردد دستور حمله به اوکراین را صادر کرد. آنچه که به‌عنوان مسئله اصلی تحقیق ذهن محقق را به خود معطوف نموده این است که علت فرسایشی شدن جنگ کم توجهی به چگونگی اجرای اصول جنگ و به‌خصوص نادیده گرفتن ویژگی‌ها و ملاحظات جنگ بوده است. بنابراین عواملی که باعث اهمیت این تحقیق شده عبارتند از: ۱- باعث شناسایی نقاط قوت و ضعف ارتش روسیه در عملیات ویژه می‌گردد و بر آن اساس درس‌آموخته‌های این جنگ تبیین می‌گردد. ۲- باعث شناسایی ویژگی‌های جنگ روسیه و اوکراین می‌گردد. پیامدهای کم توجهی به نتایج تحقیق عبارتند از: ۱- باعث غفلت از برتری‌ها، قابلیت‌سازها و شگفتی‌های سرنوشت‌ساز جنگ می‌گردد، ۲- باعث غفلت از جنگ کوتاه مدت و فرسایشی شدن جنگ می‌گردد.

هدف اصلی این تحقیق عبارتست از: تبیین چگونگی اجرای اصول جنگ و ویژگی‌های جنگ روسیه و اوکراین. اهداف فرعی عبارتند از: ۱- تبیین چگونگی اجرای اصول جنگ بین روسیه و اوکراین، ۲- تبیین ویژگی‌های جنگ نامتقارن روسیه و اوکراین. سوالات تحقیق متناظر با اهداف می‌باشد. این مقاله اکتشافی بوده و به دنبال اثبات متغیر نیست به همین دلیل فرضیه ندارد. جنگ روسیه و اوکراین متغیر تابع و اصول جنگ و ویژگی‌های جنگ هر دو متغیر مستقل هستند.

پیشینه‌شناسی و مبانی نظری

پیشینه‌شناسی

۱- کولایی و همکاران، (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان: بحران اوکراین و آیین نظامی روسیه به این نتایج رسیده‌اند که تلاش غرب برای نفوذ در اوکراین در قالب‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی - نظامی و ادغام این کشور در ساختارهای غربی سبب افزایش احساس تهدید و ناامنی در روسیه و به کارگیری رویکرد تهاجمی در رهنامه نظامی آن کشور شده است؛ اما از سویی این رویکرد خصمانه نسبت به غرب کنترل شده است و به رویارویی همه جانبه مانند دوران جنگ سرد منجر نخواهد شد.

۲- نونزاد و کریمی، (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان: تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران به این نتیجه رسیده‌اند که بحران در یک منطقه، منافع بازیگران در مناطق دیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بحران اوکراین، ریشه در رقابت روسیه و آمریکا در این کشور داشت که در انقلاب‌های نارنجی، آبی و بحران ۲۰۱۴ به منصفه ظهور رسید به طوری که وقوع بحران مذکور باعث تقویت روابط مسکو-تهران در راستای تحقق منافع ملی ایران شد.

۳- سمیعی اصفهانی و فرهمند، (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان: تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری جنگ روسیه و اوکراین بر پایه نظریه موازنه تهدید به این نتیجه رسیدند درک تهدید و خطرات ناشی از تحرکات و اقدامات آمریکا و ناتو در اروپای شرقی و بویژه اوکراین باعث شده که عزم پوتین برای مقابله با پیشروی ناتو، حالت تهاجمی به خود بگیرد و باعث تهاجم روسیه به اوکراین گردد.

۴- کلاتری و محمدی، (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای با عنوان: نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی، به این نتایج رسیده‌اند که جنگ بین روسیه و اوکراین فرسایشی و هر دو کشور عملاً در باتلاق جنگ گرفتار شده‌اند. آنچه امروز بر سر اوکراین آمده است، نتیجه اعتماد به غرب است. روسیه سه هدف حداکثری، متوسط و حداقلی را در این جنگ دنبال کرد که به هدف حداقلی یعنی کنترل منطقه دونباس رسیده است. روسیه از نظر شکل نظامی برنده حداقلی جنگ بوده، اما از منظر «جنگ روایت‌ها» شکست خورده است. دکترین نظامی اوکراین از «تدافعی به تهاجمی تغییر یافته است». دکترین نظامی روسیه از حالت «تهاجمی به تدافعی» تبدیل شده است. نتیجه اولیه این جنگ شکل‌گیری نظم چند قطبی و پایان نظم تک قطبی با محوریت آمریکا است.

وجوه اشتراک این مقاله با پیشینه‌های یاد شده این است که همگی به تهاجمی بودن رهنامه نظامی روسیه و دخالت آمریکا در این جنگ اشاره داشته‌اند. وجوه افتراق این مقاله با پیشینه‌های یاد شده پرداختن به اصول و ویژگی‌های جنگ است. مهمترین نوآوری این تحقیق مقایسه تطبیقی و کاربیت بین اصول جنگ با ویژگی‌های آن در یک جدول است.

اصول جنگ

بنیادی‌ترین شکل دکترین نظامی بوده و مبین عناصر اصلی هدایت جنگ هستند، اصول الزام‌آوری است که ناظر بر شیوه جنگیدن یک نیروی نظامی در همه سطوح تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی است. قواعد مسلم و مبانی اساسی است که در طرح‌ریزی، هدایت و اجرای عملیات نظامی بر جریان جنگ حاکم بوده و به کارگیری صحیح و به‌جای آنها امکان موفقیت نبرد را افزایش می‌دهد. اصول جنگ عبارتند از: هدف، آفند، تمرکز قوا، صرفه جویی قوا، مانور، وحدت فرماندهی، تأمین، غافلگیری، سادگی (حسنلو، ۱۳۹۶: ۱۶۴). این اصول ثابت بوده و مورد قبول ناتو و اغلب کشورهای جهان است.

جنگ نامتقارن

جنگ نامتقارن در اصطلاح به نبردهایی گفته می‌شود که طرف‌های درگیر در آن از توانایی نظامی یکسانی برخوردار نیستند و بر خلاف جنگ‌های کلاسیک، فرمول مشخصی برای موقعیت‌های خاص نظامی ندارند؛ بلکه از عملیات گوناگون، معمولاً از عامل غافلگیری، برای ضربه زدن به یکدیگر استفاده می‌کنند. وقتی کشوری با مساحت و قدرت نظامی کوچک مانند اوکراین، با یکی از بزرگ‌ترین قدرت‌های نظامی جهان یعنی روسیه روبرو می‌شود، مجبور است به روش‌های نامتقارن متوسل شود. در این شرایط، به دلیل برتری محسوس کشور قویتر این جنگ به یک جنگ تمام‌عیار تبدیل خواهد شد؛ که همین تمام عیار بودن از یک طرف می‌تواند باعث نامتقارن شدن جنگ شود. در واقع با ملاحظات منطق ریاضی، می‌توان

این گونه انگاشت؛ که سطح امکانات بالای روسیه، باعث اجتناب از رویارویی رو در رو (مستقیم و متقارن) از طرف اوکراین می شود (رابرت، ۱۳۹۱: ۸۱).

جنگ های مدرن ما را به سوی دوران جدیدی از تحولات سوق می دهند که از لحاظ دامنه و هم از لحاظ ابعاد بی سابقه هستند. این رویکرد جدید باعث تغییر تحول در ساختار کلی جنگ های آینده گشته است و ماهیت جنگ های آینده را نیز تغییر داده است و یک ناهمگونی ایجاد کرده است. لذا شناخت تعاریف ناهمگونی و همگونی در جنگ های آینده لازم است چرا که برای اتخاذ چنین شیوه ای، باید با مفهوم و ویژگی های ناهمگونی آشنا شد و روش جنگ دشمن را تحلیل و متناسب با آن راهکارهای مناسب را طرح ریزی نمود. البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که این چنین جنگی، یک جنگ نو و تازه نیست، بلکه در طی قرون متمادی، جنگجویان همواره به دنبال راهی برای استفاده از روشی برای خنثی کردن و اجتناب از اعمال قدرت دیگری در جنگ ها علیه همدیگر با تکیه بر نقاط قوت خود علیه نقاط ضعف دشمن بوده اند و در هر گوشه و کنار دنیا از راهبرد ناهمگون همواره سود می جستند. اما آنچه که جدید است و باید به آن توجه داشت ویژگی ها و تاکتیک های جدید جنگ های ناهمگون و همچنین ویژگی های صحنه نبرد آینده می باشد. چرا که جنگ ناهمگون از ویژگی هایی خاصی برخوردار بوده و نیازمند یک تصمیم گیری راهبردی برای کسب موفقیت در صحنه عملیات و نبرد است. جنگ ناهمگون می تواند جنبه های گوناگونی را دربرگیرد، حمله اطلاعاتی، حمله تبلیغاتی یا جنگ روانی و یا حتی اقتصادی و از مهمترین ویژگی های جنگ های ناهمگون می توان به موارد زیر اشاره کرد: تکرارپذیری، کوتاه مدت بودن، غافلگیرانه بودن (تاکتیکی و راهبردی)، غیرقابل پیش بینی بودن، صحنه نبرد مشخص نداشتن، نامشخصی و نامعینی جنگجویان، نداشتن ابزار و فناوری مشخص، فضای مانور زیاد داشتن، ضربه زدن دقیق عملیاتی، داشتن واحدهای اجرایی و رزمی کوچک که همه از مؤلفه های مؤثر در نبرد ناهمگون می باشند. بنابراین می توان چنین بیان نمود که جنگ ناهمگون با صفت ناهمگون بودن خود نوعی ناهمگونی میان طرف های درگیر در جنگ را نشان می دهد (گات زمینی، ۱۳۸۶: ۵۴).

ویژگی های صحنه نبرد در جنگ های آینده

یک نظریه کلی در مورد جنگ آینده وجود دارد که معتقد است همه ی بازیگران احتمالی جنگ آینده، برای ادامه ی بقا در فضای رزم آینده، باید دارای چهار اصل یا ویژگی عمده باشند و یا باید چهار ابزار را به خدمت بگیرند:

۱- تفکر تأثیرمحور؛

۲- الگوی رفتاری شبکه محور؛

۳- ساختار انعطاف پذیر و پیچیده (زهدي و کلانتری، ۱۳۹۶: ۲۳۲).

۴- ترکیب خلاقانه ی فناوری های نرم و سخت. (با نگاهی گذرا به مفهوم و ویژگی های جنگ ناهمگون و همچنین شناخت عناصر اساسی در محیط جنگ ناهمگون می توان ویژگی های صحنه نبرد جنگ های آینده را پیش بینی کرد. جنگ های مبتنی بر فناوری در چند دهه اخیر و اجماع بین المللی علیه کشورهای کمتر توسعه یافته و به عبارتی کشورهای که تأمین کننده منابع انرژی، معدنی، نیروی انسانی کارگر و کشورهای توسعه یافته هستند می توان دریافت که فشارهای وارده به کشورهای مزبور ماهیت جنگ های آینده را تغییر داده است و یک ناهمگونی ایجاد کرده است. جنگ های مدرن ما را به سوی دوران جدیدی از تحولات سوق می دهند که از لحاظ دامنه و هم از لحاظ ابعاد بی سابقه هستند. این دوران جدید باعث تغییر و تحول در ساختار کلی جنگ های آینده گشته است. برخی صاحب نظران برای جنگ های مدرن

دوره‌های زمانی مختلفی تعیین کرده‌اند. هر دوره از منظری با دوره قبل و بعد از خود متفاوت بوده و با توجه به راهبرد تاکتیکی اوصال رزم و ویژگی‌های حاکم بر آن به انواع مختلفی تقسیم شده است (مکنزی، ۱۳۹۲: ۱۴). مکنزی نیز به منظور توسعه توانایی‌ها در مقابله با رویکردهای نامتقارن یک تدبیر کل به جز را مبتنی بر سه ضرورت پیشنهاد می‌دهد

۱. به حداقل رساندن نقاط آسیب پذیر.

۲. تأکید بر نقاط قوت منحصر به فرد خود.

۳. ممانعت از وقوع تأثیرات نامتناسب.

وی براساس این سه نظریه اصلی پیشنهاداتی را برای پیشگیری از وقوع یک پرل هاربر دیگر ارائه می‌دهد: دکتر آلن استفان با اشاره به این نکته که ماهیت دفاع از سرزمین آمریکا پس از یازده سپتامبر تغییر کرده است تأکید می‌کند که دیگر نمی‌توان یک رویکردی پدافندی و دفاعی را تأیید نمود. بلکه باید برتری جنگ نامتقارن را که در بطن آن تکنولوژی و فنون نهفته است، بهینه نمود (جان، ۱۳۹۲: ۳۴).

بنابراین این مقوله جنگ نامتقارن از نگاه اندیشمندان و حاکمان آمریکایی در واقع ایجاد نوعی تجدیدنظر در طرح ریزی دفاعی این کشور و پیش بینی تمهیداتی برای مقابله با تهدیداتی از سوی بازیگران ضعیف و کوچکی است که نقاط آسیب پذیر آمریکا را در آغاز قرن جدید نشانه رفته‌اند. همچنین پرهیز دشمنان از ضربه زدن به منافع حیاتی این کشور در جنگ احتمالی آینده از دیگر اهداف طرح موضوع جنگ نامتقارن می‌باشد که به بیان اندیشمندان آمریکایی واکنش غیرقابل جبران ایالات متحده را در پی خواهد داشت. (Hill, 37, 2003).

عملیات ویژه روسیه

نیروهای عملیات ویژه روسیه، نخبگانی هستند که هر جنگنده از آنها یک متخصص درجه یک است و تحت امر ستاد کل نیروهای مسلح فدراسیون روسیه است که در سال ۲۰۰۹ تأسیس شد. اجرای عملیات ویژه با روش‌های معمولی غیر ممکن است و برای محافظت از منافع دولت در یک قلمرو خاص انجام می‌شود. اساس روش شناختی فعالیت‌های آنها در بیشتر موارد، پنهان کاری است. نیروهای واکنش سریع یا یگان‌های نخبه زمینی در تنش‌های غیرمتعارف بکار گرفته می‌شوند، از جمله یگان‌ها می‌توان به واحدهای پیاده هوای اسپتسناژ فرماندهی عملیات‌های ویژه کوچک اشاره کرد. این واحدها از بالاترین سطح آمادگی در ارتش روسیه برخوردارند و به محض اعلام، می‌توانند به تنش‌های منطقه‌ای پاسخ گفته و یا به محل مأموریت اعزام شوند. در واقع، این نیروها در سطح گسترده‌ای در اوکراین و سوریه بکار گرفته شده‌اند که مأموریت آنها در این نقاط شامل شناسایی ویژه، مأموریت‌های سری و اقدام مستقیم، جنگ‌های نامتعارف و کار کردن با گروه‌های نیابتی بوده است که این نشان می‌دهد که این واحدها از یک نقش بنیادین و متفاوت نسبت به واحدهای سنگین‌تر نیروی زمینی برخوردارند (Monica, 46, 2020).

روش‌شناسی

این پژوهش کاربردی و تصمیم‌گرا می‌باشد، در این پژوهش نظریه‌پردازی مورد نظر نمی‌باشد، به همین دلیل با روش اکتشافی و توصیفی، به صورت آمیخته (کمی و کیفی) نظام‌مند انجام گردیده است، روش گردآوری داده‌ها اسنادی و

کتابخانه‌ای است. ابزار گردآوری مصاحبه و پرسشنامه است. خبرگان شامل ۲۰ نفر از فرماندهان و اعضای کارگروه جنگ روسیه و اوکراین در ستاد کل نیروهای مسلح بوده که ۱۶ نفر داری مدرک دکتری و ۴ نفر کارشناسی ارشد هستند. چون جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد، نمونه‌گیری به عمل نمی‌آید و به صورت تمام شمار می‌باشد. اطلاعات این تحقیق از دو روش میدانی و اسنادی گردآوری و تحلیل شده است. در روش میدانی، از طریق پرسشنامه با اعضای کارگروه جنگ روسیه و اوکراین، چگونگی رعایت اصول جنگ و ویژگی‌های آن تعداد ۲۶ سوال (۹ سوال در مورد اصول جنگ و ۱۷ سوال در مورد ویژگی‌های جنگ نامتقارن) بسته آن از طریق آزمون تی و فاصله اطمینان ۹۵ درصدی در قالب طیف لیکرت در پنج سطح طبقه‌بندی و تحلیل کمی شده و مورد تأیید خبرگان قرار گرفته است به همین دلیل دارای روایی و پایایی حدود ۸۰ است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

چگونگی رعایت اصول جنگ در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین:

اصول جنگ از منظر کشورهای مختلف متفاوت است اما اغلب کشورهای جهان ۹ اصلی که در این تحقیق بیان شده است را قبول دارند، به همین دلیل مبنای این تحقیق اصولی است که مورد قبول اغلب ارتش‌های جهان است. طبق نظر ۲۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران جنگ روسیه و اوکراین که در قالب کارگروه این جنگ فعالیت دارند اصول نه گانه جنگ در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین به شرح زیر بوده است می‌باشد:

جدول ۱: اصول جنگ روسیه و اوکراین

ردیف	اصول	چگونگی رعایت و اجرا	میانگین	فراوانی	درصد فراوانی
۱	هدف	کم توجهی به عدم قطعیت شرایط محیطی	۱,۵	۲	۱۰
۲	آفند	قطع ارتباط دریایی اوکراین با دریای آزوف	۳,۶	۲	۱۰
۳	تمرکز قوا	تمرکز قوا در منطقه دونباس	۳,۹	۲	۱۰
۴	صرفه‌جویی	توان رزمی ضروری به تلاش‌های فرعی خوب انجام نشد	۲,۹	۲	۱۰
۵	مانور	تحرك و قدرت مانور رتش روسیه خوب بود	۴,۱	۳	۱۵
۶	وحدت فرماندهی	فرماندهی روسیه از راه دور و غیرتمرکزی بود	۱,۸	۲	۱۰
۷	تأمین	آسیب‌پذیری ارتش روسیه در مقابل اوکراین کم بود	۴,۲	۳	۱۵
۸	غافلگیری	غافلگیری روسیه قبل از اجرای عملیات خوب بود اما پس از آغاز عملیات خوب نبود	۳,۲	۲	۱۰
۹	سادگی	طرح‌های عملیاتی روسیه تا حدودی ساده، روشن، قاطع، مختصر و قابل درک نبود	۳,۳	۲	۱۰
میانگین کل			۳,۱۷	۲۰	۱۰۰

چگونگی رعایت ویژگی‌های جنگ در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین:

ویژگی‌های زیادی در مورد جنگ آینده و جنگ نامتقارن در منابع و اسناد مختلف بیان شده است. با بررسی دقیق و بر اساس تحلیل محتوای انجام شده تعداد ۱۷ ویژگی زیر در اغلب منابع ذکر شده است که مورد توافق خبرگان و صاحب‌نظران هم قرار گرفته است. طبق نظر ۲۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران جنگ روسیه و اوکراین که در قالب کارگروه این جنگ فعالیت دارند ویژگی‌های هفده گانه جنگ نامتقارن روسیه و اوکراین در عملیات ویژه به شرح زیر بوده است می‌باشد:

جدول ۲: ویژگی‌های جنگ نامتقارن

ردیف	ویژگی‌های جنگ نامتقارن	چگونگی رعایت و اجرا	میانگین	فراوانی	درصد فراوانی
۱	عدم قطعیت	روسیه چگونگی تحولات محیطی حین جنگ و خاتمه را پیش‌بینی نکرده بود	۲,۷	۱	۵
۲	عدم انتظار	روسیه انتظار مقاومت مردمی و همچنین مقاومت ارتش اوکراین را نداشت	۳,۶	۲	۱۰
۳	ابهام و پیچیدگی	طرح‌های عملیاتی روسیه تا حدودی برای اجراکنندگان مبهم و قابل فهم نبود	۳,۲	۱	۵
۴	قابلیت انعطاف	عملیات‌های روسیه سنتی بود و متکی به تاکتیک‌های جدید نبود	۱,۹	۱	۵
۵	کم هزینه بودن	عملیات‌ها روسیه چه از نظر نظامی و چه سیاسی و اقتصادی برای روسیه پرهزینه بود	۱	۱	۵
۶	پراکندگی و عدم انباشت نیرو	پراکندگی نیرو ارتش روسیه عمدتاً در منطقه دونباس بود و به‌طور کلی مناسب نبود	۲,۹	۱	۵
۷	سیالیت	قدرت تحرک و جابجایی ارتش روسیه خوب بود	۴,۱	۲	۱۰
۸	استتار	توان استتار مواضع انفرادی و دسته‌جمعی روسیه ضعیف بود	۰,۵	۱	۵
۹	اختفاء	توان اختفاء مواضع انفرادی و دسته‌جمعی روسیه ضعیف بود	۰,۵	۱	۵
۱۰	فریب	توان فریب تقلیدی و جعلی روسیه ضعیف بود	۰,۵	۱	۵
۱۱	ابتکار عمل	در آغاز عملیات توان ابتکار عمل روسیه خوب بود اما در حین عملیات کاهش یافت	۳,۱	۱	۵
۱۲	روش‌های بدیع	ارتش روسیه از روش‌های جدید و کارآمد خوب استفاده نکرد و بیشتر به‌صورت سنتی عمل کرد	۰,۸	۱	۵
۱۳	اثر بخشی راهبردی	اولویت روسیه اثربخشی تاکتیکی و تا حدودی عملیاتی بود به همین دلیل تا کنون اثر راهبردی از عملیات ویژه روسیه به‌دست نیامده است	۱	۱	۵

ردیف	ویژگی‌های جنگ نامتقارن	چگونگی رعایت و اجرا	میانگین	فراوانی	درصد فراوانی
۱۴	ضربه به نقاط ثقل	اولویت اول روسیه نابودی مراکز ثقل و زیرساخت- های حیاتی اوکراین بود	۴,۸	۲	۱۰
۱۵	ضربه به اراده	رویه به جای حمله به اراده دشمن، تهاجم به شهرهای دشمن را در اولویت قرار داد	۱	۱	۵
۱۶	انطباق سطوح جنگ	در این عملیات سطوح تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی جنگ با هم منطبق نبود	۰,۴	۱	۵
۱۷	قابلیت‌سازی و شگفتی‌سازی	اولویت روسیه توجه به عوامل محسوس رزم بود و به همین دلیل از عوامل قایبیت‌ساز و شگفتی- ساز استفاده نکرد	۰,۲	۱	۵
میانگین کل			۱,۹۰	۲۰	۱۰۰

بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده چگونگی انطباق اصول جنگ با ویژگی‌های جنگ نامتقارن در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین به شرح زیر می‌باشد:

۱. ویژگی عدم قاطعیت با اصول جنگ روسیه در حد متوسط انجام شده است،
 ۲. ویژگی عدم انتظار با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام شده است،
 ۳. ویژگی ابهام و پیچیدگی با اصول جنگ روسیه به‌طور متوسط انجام شده است،
 ۴. ویژگی قابلیت انعطاف با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و ضعیف بوده است،
 ۵. ویژگی کم هزینه بودن با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۶. ویژگی پراکندگی و عدم انباشت نیرو با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و ضعیف بوده است،
 ۷. ویژگی سیالیت (تحرك، سرعت، شتاب، جابجایی) با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام شده است،
 ۸. ویژگی استتار با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۹. ویژگی اختفاء با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۱۰. ویژگی فریب با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۱۱. ویژگی ابتکار عمل با اصول جنگ روسیه در حد متوسط به بالا انجام نشده است،
 ۱۲. ویژگی روش‌های بدیع و کارآمد با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۱۳. ویژگی اثر بخشی راهبردی با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و ضعیف بوده است،
 ۱۴. ویژگی ضربه به نقاط ثقل و مراکز حیاتی و حساس با اصول جنگ روسیه خیلی خوب انجام شده است،
 ۱۵. ویژگی ضربه به اراده دشمن با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و ضعیف بوده است،
 ۱۶. ویژگی انطباق سطوح جنگ با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است،
 ۱۷. ویژگی قابلیت‌سازی و شگفتی‌سازی با اصول جنگ روسیه به خوبی انجام نشده و خیلی ضعیف بوده است.
- جدول زیر بیانگر کاربست چگونگی اجرای اصول جنگ با ویژگی‌های آن در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین است. این جدول به ۵ طیف خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، خوب و خیلی خوب تقسیم شده است. اصولی که فاقد علامت مثبت یا

یکی هستند خیلی ضعیف، اصولی که دارای دو یا سه علامت مثبت هستند ضعیف، اصولی که دارای چهار یا پنج علامت مثبت هستند متوسط، اصولی که دارای شش یا هفت علامت مثبت هستند خوب و اصولی که دارای هشت یا نه علامت مثبت هستند خیلی خوب رعایت و اجرا شده‌اند.

ردیف	اصول جنگ / ویژگی های جنگ								
	هدف	آفند	تمرکز قوا	صرفه جویی قوا	مانور	وحدت فرماندهی	تأمین	غافلگیری	سادگی
۱	عدم قطعیت	-	-	+	-	+	+	-	+
۲	عدم انتظار	-	+	+	+	+	+	-	+
۳	ابهام و پیچیدگی	-	-	+	+	+	+	-	+
۴	قابلیت انعطاف	-	-	+	-	-	+	-	-
۵	کم هزینه بودن	-	-	-	-	-	-	-	-
۶	پراکندگی و عدم انباشت نیرو	-	-	+	-	+	-	-	+
۷	سیالیت (تحرک، سرعت، شتاب، جابجایی)	-	+	+	+	+	+	-	+
۸	استتار	-	-	-	-	-	-	-	-
۹	اختفا	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۰	فریب	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۱	ابتکار عمل	+	+	+	-	-	+	+	-
۱۲	روش های بدیع و کارآمد	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۳	اثربخشی راهبردی	-	+	-	-	-	+	-	-
۱۴	ضربه به نقاط ثقل	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۵	ضربه به اراده	-	-	-	-	+	-	+	-
۱۶	انطباق سطوح جنگ	-	-	-	-	-	-	-	+
۱۷	قابلیت سازی و شگفتی سازی	-	-	-	-	-	-	-	-

مدل مفهومی تحقیق

بر اساس اهداف و مبانی نظری تحقیق تعداد ۹ اصل و ۱۷ ویژگی برای جنگ روسیه و اوکراین طبق شکل زیر می‌باشد.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده نتیجه نهایی چگونگی رعایت و اجرای اصول جنگ در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین به شرح زیر است:

- ۱- عملیات به سمت هدفی روشن، قطعی، قابل دسترسی و در اکثر موارد قابل نگهداری هدایت نشد. روسیه به عدم قطعیت شرایط محیطی صحنه جنگ و قابل پیش بینی نبودن زمان خاتمه جنگ خوب فکر نکرده بود. تصور کوتاه بودن جنگ از طرف روسیه خیالی فریبنده بود.
- ۲- عمل آفندی موثر و قطعی برای دستیابی به هدف و کسب و حفظ ابتکار عمل و بهره برداری از آن تا حدودی انجام شد. روسیه توانست قطع ارتباط دریایی اوکراین با دریای آزوف را قطع کند.
- ۳- تمرکز قوا و توان رزمی تعیین کننده در زمان و مکان قطعی رعایت شد. روسیه با تمرکز قوا در منطقه دونباس این اصل را رعایت کرد.
- ۴- صرفه جویی در قوا و اختصاص حداقل توان رزمی ضروری به تلاش های فرعی خوب انجام نشد. روسیه در حمله به شمال کیف و نزدیک شدن به دنیپر که تلاش فرعی بود نیروی زیادی اختصاص داد.
- ۵- مانور در سطح راهبردی یعنی جابجایی، حرکت و ایجاد تغییر و تحول حساب شده در منابع قدرت ملی به منظور دستیابی به وضعیت راهبردی برتر است، بنابراین مانور روسیه در سطح راهبردی و عملیاتی موفق بوده اما در سطح تاکتیکی موفقیت کمتری داشته است. مانور در سطح عملیاتی و تاکتیکی جابجایی و حرکت توان رزمی موثر به منظور دستیابی به وضعیت عملیاتی و تاکتیکی برتر نسبت به اوکراین خوب بود (اتصال زمینی شبه جزیره کریمه به خاک اصلی روسیه و قطع ارتباط دریایی اوکراین با دریای آزوف) اصل مانور دارای سه بعد مرتبط به هم می باشد که عبارتند از : انعطاف پذیری، تحرک، قدرت مانور. تحرک و قدرت مانور رتش روسیه خوب بود.
- ۶- وحدت فرماندهی یعنی اینکه در سلسله مراتب فرماندهی، همه نیروها تحت امر یک فرمانده مسئول و واجد شرایط، با اختیارات کافی قرار گیرند تا وی بتواند در راستای خط مشی کلی با ایجاد وحدت تلاش کلیه منابع و نیروها را در یک جهت و به سوی هدف مشترک سوق دهد. در این عملیات فرماندهی روسیه از راه دور و غیرتمرکزی بود اما فرماندهی اوکراین تمرکزی و میدانی بود. بنابراین وحدت فرماندهی روسیه خیلی موفقیت نداشته است.
- ۷- رعایت اصل تامین باعث کاهش آسیب پذیری در مقابل اقدامات نفوذی و هر نوع عملیات غافل گیرانه دشمن گردیده و سبب کسب و حفظ آزادی عمل می شود. آسیب پذیری ارتش روسیه در مقابل اوکراین کم بود و ارتش اوکراین توان اجرای عملیات غافلگیر کننده و ضربه به ارتش روسیه را نداشت.
- ۸- غافلگیری یعنی ضربه زدن به دشمن در زمان و مکان به شیوه و روشی که انتظار و آمادگی پذیرش آن را ندارد. باید برای دسترسی به اصل غافلگیری فرصت واکنش را از دشمن بگیریم. در این عملیات غافلگیری روسیه قبل

از اجرای عملیات خوب بود اما پس از آغاز عملیات و در حین اجرای عملیات غافلگیری به خوبی انجام نشد و ارتش اوکراین به راحتی پی به تصمیم‌های جنگی روسیه می‌برد.

۹- سادگی یعنی تهیه طرح‌های واضح و ساده (غیر پیچیده) و صدور دستورات صریح، کوتاه و مختصر به منظور حصول اطمینان از درک و فهم کامل آنها توسط اجرا کنندگان. در بعد عملیاتی و تاکتیکی، موفقیت در عملیات بستگی به این دارد که تا چه اندازه زیر دستان مأموریت‌های تاکتیکی را درک نموده و چگونه آنها را اجرا نمایند. در این عملیات طرح‌ها و دستوراتی که ستاد برتر به یگان‌ها و فرماندهان زیر دست روسیه ابلاغ می‌کرد تا حدودی ساده، روشن، قاطع، مختصر و قابل درک نبود و از به کار بردن دستورات دوپهللو، مبهم و قابل تفسیر و تاکتیک‌های پیچیده اجتناب نمی‌شد.

بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده نتیجه نهایی چگونگی رعایت ویژگی‌های جنگ نامتقارن در عملیات ویژه روسیه علیه اوکراین به شرح زیر است:

۱. **عدم قطعیت:** این اصل رعایت نشد چون روسیه چگونگی تحولات محیطی حین جنگ مثل حمایت گسترده ناتو و حتی اغلب کشورهای جهان و به‌خصوص زمان خاتمه را پیش‌بینی نکرده بود و از قطعیت لازم برخوردار نبود.
۲. **عدم انتظار:** روسیه انتظار مقاومت مردمی از اوکراین و مقاومت ارتش را به این شکل نداشت و به‌خصوص انتظار اعمال تحریم‌های گسترده از سوی آمریکا را نداشت. روسیه فکر می‌کرد همانند عملیات کریمه به راحتی و به زودی پیروز عملیات خواهد بود.
۳. **ابهام و پیچیدگی:** طرح‌های عملیاتی و تاکتیکی روسیه تا حدودی مبهم و پیچیده بود، به‌طوری که فرماندهان حاضر در صحنه عملیات با طراحان عملیات خیلی هماهنگ نبودند. طرح‌ریزی تمرکزی و اجرا غیرتمرکزی نبود.
۴. **قابلیت انعطاف:** عملیات‌های اجرایی ارتش روسیه خیلی قابلیت انعطاف نداشت و مرکز ثقل عملیات متمرکز بود به منطقه دونباس. در شکل اجرای عملیات هم خیلی انعطاف وجود نداشت و تکنیک و تاکتیک عملیات سنتی بود.
۵. **کم هزینه بودن:** عملیات روسیه بسیار پرهزینه بود هم به لحاظ تاکتیکی و عملیاتی باعث فرسایشی شدن و افزایش هزینه جنگ شده و به لحاظ راهبردی هم باعث انزوای سیاسی و اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه شده است.
۶. **پراکندگی و عدم انباشت نیرو:** تمرکز ارتش روسیه در منطقه دونباس بوده و عملاً تفرقه و پراکندگی نیرو وجود نداشته است. ارتش روسیه در سرتاسر اوکراین حضور نداشت و پراکندگی نیرو در مناطق حساس نداشت.
۷. **سیالیت (تحرك، سرعت، شتاب، جابجایی):** قدرت تحرك، سرعت و شتاب ارتش روسیه در این عملیات خوب بوده اما جابجایی نیرو به‌خصوص از شمال کیف منطقی نبود.
۸. **استتار:** در عملیات ویژه روسیه استتار انفرادی و یگانی مواضع و استحکامات به خوبی انجام نشده است. طرح پدافند غیرعامل از حکله اجرای استتار توسط ارتش روسیه ضعیف بود و تمام عملیات‌ها به‌صورت عریان انجام می‌شد.
۹. **اختفا:** در عملیات ویژه روسیه اختفای انفرادی و یگانی مواضع و استحکامات به خوبی انجام نشده است. عملیات اختفاء همانند استتار ضعیف بود.

۱۰. **فریب:** در عملیات ویژه روسیه طرح‌های فریب و عملیات روانی و جنگ روایت‌ها به خوبی انجام نشده است و روسیه از منظر جنگ روایت‌ها در این عملیات شکست خورده است. فریب الکترونیکی از جمله فریب تقلیدی و جعلی به خوبی انجام نشد.
۱۱. **ابتکار عمل:** به علت ضعف ارتش اوکراین ابتکار عمل عملیات به طور نسبی توسط ارتش روسیه حفظ شده است اما این ابتکار عمل ناشی از ضعف ارتش اوکراین بوده و بیانگر قوت ارتش روسیه نیست. بنابراین در حین آغاز عملیات ابتکار عمل در دست ارتش روسیه بود اما به مرور این ابتکار ضعیف شده است.
۱۲. **روش‌های بدیع و کارآمد:** بزرگترین اشکال ارتش روسیه در این عملیات متکی بودن به تاکتیک‌ها سنتی و کلاسیک بوده است. از تاکتیک‌های جدید و به «تنهایی جنگیدن» در سطح تاکتیکی و عملیاتی استفاده نکرده است. در سطح راهبردی جنگ باید ائتلافی باشد اما در سطح میدانی و تاکتیکی به شکل «به تنهایی» جنگیدن باشد.
۱۳. **اثر بخشی راهبردی:** طی این عملیات اقدام تاکتیکی خاصی از طرف ارتش روسیه که اثر راهبردی داشته باشد وجود نداشته است. گاهی اوقات اقدامات تاکتیکی کوچک دارای اثر راهبردی در نتیجه جنگ هستند مثل جنگ تونل‌ها در غزه. عملیات ویژه روسیه تا کنون نتیجه و اثر راهبردی در حوزه نظامی، سیاسی و اقتصادی برای روسیه نداشته است.
۱۴. **ضربه به نقاط ثقل:** یکی از برترهای روسیه در این جنگ حمله به مراکز ثقل و راهبردی اوکراین بوده است، این برتری در طول جنگ همواره وجود داشته است. روسیه از ابتدای عملیات تمرکز حملات خود را بر مراکز حیاتی و راهبردی اوکراین قرار داد و از طریق بمباران و حملات موشکی مراکز ثقل اوکراین را مورد تهاجم قرار داد.
۱۵. **ضربه به اراده:** یکی از ضعف‌های اساسی روسیه در این جنگ این بود که رویکردش تخریب محور بود و بیشتر به دنبال نابودی فیزیکی بود در حالی که از عملیات تأثیر محور و نابودی اراده مردم و ارتش اوکراین غفلت کرد. روسیه به جای حمله به اراده‌ها به خاکریزها و مراکز ثقل حمله کرد.
۱۶. **انطباق سطوح جنگ:** یکی از ویژگی‌ها مهم جنگ‌های نامتقارن انطباق و درهم تنیدگی سطوح تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی جنگ است. در این عملیات سطح راهبردی جنگ در ارتش روسیه با سطوح عملیاتی و تاکتیکی درهم تنیده و منطبق نبوده و سطح راهبردی در مسکو بود، سطح عملیاتی در منطقه دونباس و سطح تاکتیکی در صحنه نبرد به صورت جزیره‌ای و مستقل از هم عمل می‌کردند.
۱۷. **قابلیت‌سازی و شگفتی‌سازی در جنگ:** روسیه در این جنگ به صورت سنتی وارد شده و به همین دلیل فقط از عوامل فیزیکی و محسوس رزم استفاده کرد، حتی از عوامل نامحسوس مثل فرماندهی برتر پوتین و یا عوامل برترساز مثل قدرت دریایی خوب استفاده نکرد. در جنگ نامتقارن توان رزم دارای ۵ بخش است: الف- عوامل محسوس و مادی، ب- عوامل نامحسوس و معنوی، پ- عوامل برترساز، ت- عوامل قابلیت‌سازی، ث- عوامل شگفتی-ساز. در این جنگ روسیه از عوامل برترساز، قابلیت‌سازی و شگفتی‌سازی استفاده نکرد. آنچه که سرنوشت جنگ‌ها را عوض می‌کند عوامل قابلیت‌سازی و شگفتی‌سازی است، مثل قابلیت جنگ تونل‌ها و یا شگفتی هوش مصنوعی در جنگ حماس.

پیشنهاد

یکی از دستاوردهای مهم این تحقیق این است که قابلیت‌سازها و شگفتی‌سازها سهم بسیار مهمی در پیروزی دارند، از طرفی چون ارتش روسیه از این عوامل در این جنگ استفاده نموده است به برتری مطلق و پیروزی نهایی دست نیافته است به همین دلیل پیشنهاد می‌گردد در محاسبه توان رزمی خودی و دشمن علاوه بر عوامل محسوس، نامحسوس و برترساز توجه ویژه‌ای با عوامل قابلیت‌ساز و شگفتی‌ساز به عمل آید. عوامل قابلیت‌ساز قابل رویت نبوده و اساساً وجود ندارد لذا باید در حین جنگ این عوامل خلق و تولید شوند. چون وجود ندارند در محاسبات دشمن دیده نمی‌شود اما وقتی خلق شوند نتیجه و سرنوشت جنگ را عوض می‌کند مثل تونل‌های حماس در عملیات طوفن الاقصی و یا استفاده حماس از هوش مصنوعی به عنوان یک شگفتی‌ساز که ارتش رژیم صهیونیستی به آن فکر نکرده بود و آنرا در توان رزم محاسبه نکرده بود. اشراف اطلاعاتی و مداومت عملیاتی و لجستیکی سه اصل مهم در جنگ آینده است، در جنگ روسیه و اوکراین هر دو کشور توجه چندانی به این اصول نداشتند. لذا پیشنهاد می‌گردد نیروهای مسلح ج.ا.ایران در جنگ احتمالی آینده توجه ویژه‌ای به این اصول داشته باشند.

منابع:

- آلن، رابرت، (۱۳۹۱)، جنگ نامتقارن: آیا ارتش آماده است، ترجمه رضا حضالی و حسین محمدی، تهران، مرکز تحقیقات خودکفایی نرساء،
- ایکنبری، جان، (۱۳۹۲)، تنها ابرقدرت: «هژمونی آمریکا در قرن ۲۱»، ترجمه عظیم فضلی پور، تهران، ابرار معاصر.
- حسنلو، خسرو، (۱۳۹۶)، اصول جنگ در عصر ناهمگونی‌ها، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۷۰، ۱۷۸-۱۵۱
- سمیعی اصفهانی، علیرضا؛ فرحمند، سارا، (۱۴۰۱)، تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری جنگ روسیه و اوکراین بر پایه نظریه موازنه تهدید، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، سال دوازدهم شماره ۲
- زهدی، یعقوب، کلانتری، فتح‌ا...، (۱۳۹۶)، رویکردهای حاکم بر جنگ آینده، تهران، انتشارات داغا.
- کلانتری، فتح‌ا... و محمدی، حسن، (۱۴۰۲)، نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی، فصلنامه شماره ۹۲ مطالعات دفاعی استراتژیک، ۲۱۰-۱۷۸
- کولایی، الهه و محمد، صداقت، (۱۳۹۶)، بحران اوکراین و آیین نظامی روسیه، فصلنامه شماره ۱ مطالعات اوراسیای مرکزی، ۲۰۵-۲۲۰.
- مکنزی، کنت، (۱۳۹۲)، جنگ نامتقارن، ترجمه عبدالمجیدی و محمد تمنایی، تهران، انتشارات دوره عالی جنگ سپاه، ص ۵ تا ۱۴.

نورنژاد، محمد و کریمی، مرتضی، (۱۳۹۷)، **تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران**، فصلنامه شماره ۴۱ فصلنامه مطالعات روابط بین الملل، ۱۷۵-۱۴۵.

گات زمینی، (۱۳۸۶)، **مقدمه‌ای بر جنگ ناهمتراز**، تهران، انتشارات دافوس آجا.

- ✓ Hill - Mc.Graw: (2003)**Theory of international politics**,New york ,Kenneth waltzm. 36
Asysmetry and US Military Strategy
- ✓ Monica, Santa, (2020), **Published by the RAND Corporation**, The future of the Russian Military.

Principles of war and characteristics of asymmetric war between Russia and Ukraine

Fathollah kalantari^۱

Abstract

Russia's operational doctrine in the recent war, by designing lightning ground attacks on Ukraine from several axes, following a series of initial attacks with ballistic and cruise missiles, and bombing the military infrastructure of the Ukrainian army and disrupting the command and control of this army, aims to bring down the Ukrainian government. But during the war, due to the lack of strict adherence to the principles of war and lack of attention to the characteristics of asymmetric warfare, it has not been able to achieve a strategic victory until now. The main purpose of this article is to explain how to implement the principles of war and the characteristics of asymmetric war between Russia and Ukraine. The type of research is applied and it is done in an exploratory and descriptive method. The method of data collection is library and questionnaire with 20 experts. According to the findings of the research, the nine principles of war and the seventeen characteristics of asymmetric war have not been well observed by the Russian army during the implementation of operations, and for this reason, the war has become attrition. According to the results of the research, Russia's special operations have been weak in these cases: camouflage, concealment, deception, innovative and new methods, capabilities, surprise, low cost, and finally, these operations have not had successful strategic effectiveness. The ability to move and move, as well as the ability to attack Ukraine's centers of gravity and vital centers, has been evaluated as successful.

Keywords: Russia, Ukraine, principles of war, special operation

^۱ Associate Professor, Higher National Defense University, Tehran, Iran

